

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 17 – 1/2010.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_10/ajankoht_fingerroos_1_10.pdf]

AJANKOHTAISTA

FOLKLORISTIikkaa ETIOPIASSA

Outi Fingerroos

Vietin joulutammikuun 2010 Etiopiassa Addis Abeban yliopiston kutsumana vieraillevana professorina. Tehtäväni oli opettaa folkloristiikan tohtorikoulutusohjelmassa menetelmiä – tai kuten kurssikuvauksessa mainitaan: etnografista kirjoittamista, ajankohtaisia tutkimusmenetelmiä, tutkimusetiikkaa ja julkaisemiskäytäntöjä. Luennoitsijapyyntö julkaistiin parilla kansainvälisellä sähköpostilistalla alkusyksystä 2009 – kollegoideni Hanna Snellmanin ja Laura Starkin innostamana lähetin hakemuksen Addis Abebaan vailla minkäänlaista ymmärrystä, mitä vierailevalta professorilta Etiopiassa odotetaan. Etiopia oli minulle myös täysin tuntematon maa.

Kutsun Addis Abebaan, etiopialaisten kielten ja kirjallisuuden laitokselle (engl. Department of Ethiopian Languages and Literature, Institute of Language Studies, Addis Ababa University), lähetti folkloristiikan professori Fekade Azeze. Hän mainitsi, että erotuin kansainvälisestä hakijajoukosta kolmen seikan, suomalaisuuteni, monialaisen koulutukseni (uskontotiede, etnologia, folkloristiikka) ja kenttätyökokemukseni, vuoksi. Matkan aikana kävikin selväksi, että etiopialaiset suhtautuvat kunnioituksella suomalaisen folkloristiikan perinteeseen ja traditioon. He näkevät, että folkloristiikka oppiaineena on syntynyt Suomessa.

Opetuksen määrä, yhteensä 64 tuntia kuukaudessa, tuntui Etiopiaan lähtiessä mahdottomalta – varsinkin kun en Suomesta käsin hahmottanut, mitä väitöskirjaa tekeville tohtorikoulutettaville voisi opettaa. Paikanpäällä tilanne muuttui vieläkin erikoisemmaksi: kurssilleni osallistui kahdeksan rutinoitunutta yliopisto-opettajaa, jotka olivat paitsi motivoituneita myös erittäin innokkaita keskustelijoita. Monotoninen luennointi oli lähimain mahdotonta, sillä paikalliseen kulttuuriin kuuluu aktiivinen osallistuminen ja hyvinkin kriittinen kommentointi. Lisäksi, kun opetusperiodini osui etiopialaisen ortodoksikalenterin joulun (*Leddet*) ja loppiaisen (*Timkat*) kanssa päällekkäin, ja kun edeltävä vierailija, tohtori Tok Tompson (University of Southern California) käytti omaan kurssiinsa yhden minulle kuuluneen viikon, kutistui oma

tuntimääräni yllättäen puoleen alkuperäisestä. Itselleni tämä oli helpotus, vaikka koko kurssi pitikin paikanpäällä suunnitella uudelleen. Tiiviissä kahden viikon aikataulussa kävimme läpi mukanani tuomia artikkeleita. Seminaarityöskentelyn teemoiksi valitsin kunkin tutkijan omaan väitöskirjaan littyvän etnografian ja eettiset kysymykset.

ETIOPIALAISTA FOLKLORISTIikkaA

Etiopiassa folkloristiikkaa on voitu opiskella vasta 31 vuotta. Professori Fekade Azezen merkitys folkloristiikan oppituolille lienee samaa luokkaa kuin Julius Krohnin suomalaiselle perinteentutkimukselle ja folkloristiikalle. Azeze itse on suorittanut tutkintonsa Isossa-Britanniassa, ja hän on viettänyt paljon aikaa myös Yhdysvalloissa. Taustansa siis on kansainvälisessä tutkimuksessa. Addis Abeban yliopistoon onkin syntynyt pieni ja pirteä folkloristiikan oppiaine, jossa kandidaatintutkinnon voi suorittaa pelkästään folkloristiikkaa lukien. Maisteriopinnoissa rinnan kulkee vielä kirjallisuus. Professori Azeze kertoi kantaneensa vuosikymmenet yksin vastuun sekä folkloristiikan opetuksesta että oppiaineen kehittämisestä. Nyt folkloristiikan opetusvastuuta on jaettu tohtorikoulutettaville. Professorin aika kuluu hallinnollisissa töissä ja rahankeruussa.

Folkloristiikan englanninkielinen tohtorinkoulutusohjelma on Addis Abeban yliopistossa uusi ja tarpeellinen, kuten professori Azeze asiaa kuvasi. Hän kertoi opettaneensa samoja opiskelijoita vuosi ja kurssi toisensa perään. Kun joukko opiskelijoita pääsi opinnoissaan jatkokoulutusvaiheeseen, koki Azeze tilanteen mahdottomaksi: sama ihminen ei voi yksin vastata tulevien tohtorien koulutuksesta. Tämä argumentti vakuutti myös Addis Abeban yliopiston johdon. Syksyllä 2009 käynnistynyt tohtorinkoulutusohjelma pyöriikin kansainvälisen asiantuntijajoukon tuella. Luennoitsijoita on tähän mennessä kutsuttu Yhdysvalloista, Suomesta, Italiasta ja Intiasta.

Tutkimuseettiset periaatteet ja koodit, joita käsitelimme ensimmäisellä viikolla, herättivät vilkasta keskustelua. Syykin oli selvä: opiskelijat kokivat merkittäväksi puutteeksi sen, että folkloristeilla ei Etiopiassa ole yhteistä eettistä koodistoa käytössään ja yhteistyö lakimiesten kanssa on ollut vähäistä. Periaatteet, joita opiskelijat omilla kentillään noudattavat, ovat tästä huolimatta eettisesti korkeita. On kuitenkin selvä, että yksinäinen paini monien ongelmien äärellä aiheuttaa epävarmuutta ja huolta. Kerroin opiskelijoille rohkaisevana esimerkkinä, miten laajempaa keskustelua tutkimusetiikasta alettiin suomalaisessa kulttuurien tutkimuksessa käydä vasta 1990-luvun loppupuolella. Arja Kuulan kirjoittama *Tutkimusetiikka* (Tampere: Vastapaino) ilmestyi vuonna 2006. Ajatus tutkimusetiikkaan keskittyvästä asiantuntijaseminaarista virisikin tohtoriopiskelijoiden keskuudessa nopeasti.

Toisen opetusviikon teemoina olivat kenttä, etnografia ja etnografian kirjoittaminen, työtapana oli suomalaisille tuttu seminaarikeskustelu. Keskustelujen lomassa pidin lyhyitä tietoisukuja muiden muassa käsitteistä. Kenttätöihin ja etnografiaan liittyvät peruskysymykset ovat kaikkialla maailmassa hyvin samanlaisia, sillä keskustelut tutkijan omasta positioista sekä etnografiaan kiinnittyvistä varjoista, allegorioista ja kirjoittamisen tavoista ovat aina yhtä innostavia. Etiopialaiset folkloristit tekevät lähes poikkeuksetta kenttätöitä jossain fyysisessä paikassa. Syy on selvä: maassa on paljon luku- ja kirjoitustaidottomia ihmisiä, jotka kantavat tietoa itsestään ja kulttuuristaan

nimenomaan folklorena. Tohtoriopiskelijoiden tutkimusteemat taas liittyvät konflikteihin, kansanuskoon, rituaaleihin sekä valtauskontojen (ortodoksisuus ja islam) eri käytäntöihin. Kun keskustelimme heidän tutkimuksistaan, ymmärsin kansainvälisen tohtorinkoulutusohjelman tarpeellisuuden: pystyin helposti luettelemaan opiskelijoiden tutkimusaiheisiin liittyviä suomalaisia tutkimuksia. Eettinen velvollisuuteni onkin jatkossa ojentaa auttava käsi Etiopian suuntaan. Artikkelit ovat materiaalia, jota he eivät saa mistään käsiinsä.

Mielestäni silminpistävin ero suomalaisen ja etiopialaisen folkloristiikan välillä löytyy kuitenkin kampukselta. Etiopialaisten kielten ja kirjallisuuden laitos ei professori Azezen mukaan ole häävisti resurssoitu, ja sen valitettavasti huomasi. Rakennus, jossa laitos pitää kotiaan, on Etiopian viimeisen keisarin Haile Selassien 1970-luvulla rakennuttama kolossi, jossa remontin ja siivousträtin jäljet eivät näy. Luokat olivat jäätävän kylmiä ja meluisia. Professorin oma työhuone on pölyinen koppi, joka on tupaten täynnä papereita ja laatikoita – folkloristeilla ei ole omaa keruuarkistoa. Kirjastoja yliopistolla on useita, mutta tarvittavaa tutkimuskirjallisuutta ei ainakaan folkloristiikan alalta ole saatavilla.

KOULUTUS ON TIE PAREMPAAN ELÄMÄÄN

Etiopiassa häpesin sitä, että olen etuoikeutettu länsimainen tutkija, jolla on kirjasto, oma tietokone, kännykkä, nopea internetyhteys ja työhuone käytössään. Samalla toki ymmärsin, että tohtorikoulutettavani ovat etiopialaisen yhteiskunnan hyväosaisia, sillä kolmannes heidän maanmiehistään ei osaa lukea ja rutiköyhien perheiden lapsille peruskoulu ei ole oikeus. ”Koulutus on tie parempaan elämään” onkin lause, jota toistetaan mantran lailla etiopialaisten kaupunkien kujilla. En tiedä, mistä lause juontuu ja onko takana jotain ideologista.

Etiopialaisten tohtoriopiskelijoiden kanssa käymäni akateemiset keskustelut olivat kulttuurisessa mielessä avartavia. Luulen, että kokemus oli molemminpuolinen. Ihmettelin ääneen, kun opiskelijat eivät hyväksyneet sanoja *justice* ja *beneficence* itsestäänselvästi osaksi eettistä koodistoa. Hämmennyin, kun tutkijat kertoivat maksavansa tutkittavilleen sekä haastatteluista että valokuvista. Kaikki tämä kävi ymmärrettäväksi, kun käsitin, että Etiopiassa on yli 80 erilaista heimoa, joista osa elää edelleen eristyksissä omien normistojensa mukaan. Lisäksi valtio on läpeensä hierarkkinen, joten tasa-arvosta puhuminen on melkein pä absurdia. Tutkijoiden kentällä kohtaamat kysymykset ovatkin tyystin toisenlaisia kuin omamme, sillä kentällä on maassa monet kasvot.

Keskustelimme kurssin aikana myös siitä, miten ulkomaalaisilla tutkijoilla on kentällä Etiopiassa huomattavasti helpompaa kuin paikallisilla kollegoillaan. Ulkomaalaisen tutkijan käyntikortti kentälle on työviisumi, jonka paikallishallinto kaikiällä maassa mieltää mahdollisimman korkeaksi suositukseksi. Työviisumi toisin sanoen on kuin tutkimuslupa viranomaisilta. Etiopialaisen folkloristin tie kentälle on huomattavasti työläämpi. Ensin tarvitaan tutkimuslupa yliopistolta, sitten suostumus aluehallinnolta ja lopuksi jokaiselta yksittäiseltä toimijalta haastateltavien ja aluehallinnon välistä. Lupakäytäntö on hidas, mutta tutkimuseettisesti välttämätön. Toinen paradoksi liittyy rahaan, jota tutkijat maksavat haastateltavilleen. Yksittäiset haastateltavat tietävät

nykyisin, mistä narusta vetää. Tieto onkin hinnoiteltua ja sitä jaetaan valikoiden ja erissä. Länsimaisilla tutkijoilla on aina tarpeeksi dollareita tai birrejä annettavaksi haastateltavilleen. Kaiken tämän jälkeen he kirjoittavat tutkimuksen, joka ei välttämättä koskaan päädy Addis Abeban yliopiston kirjastoon.

LOPUKSI

Vierailuni Etiopiaan oli lyhyt ja intensiivinen. Itselläni oli paikan päällä monesti vaikeaa, sillä koin kulttuurishokin voimakkaana. Toisaalta – niin kliseiseltä kuin esittämäni kuulostaakin – pidän kokemaani merkittävänä: en koskaan unohda vierailuani Addis Abebaan. Uskon, että voin jatkossa toimia etiopialaisen ja suomalaisen tutkimuksen välillä sillanrakentajana. Etiopiaan lähtiessäni en voinut edes kuvitella, että kohdalleni voisi osua tällainen mahdollisuus. Se, mitä olen oppinut Etiopiasta maana ja kulttuurina, on kokonaan oma kertomuksensa.

LÄHTEET

KUULA ARJA 2006: *Tutkimusetiikka*. Tampere: Vastapaino.

Outi Fingerroos on etnologian dosentti ja työskentelee tutkijana Jyväskylän yliopiston monikulttuurisuus ja vuorovaikutus -osaamiskeskuksessa.